

LUNDS
UNIVERSITET

LUNDS UNIVERSITET, SOCIOLOGISKA INSTITUTIONEN

”Det brinner konstant i min vardag”

En kvalitativ studie om transpersoners upplevelser av ätstörningar

Författare: Jakob Bohman
Kandidatuppsats: SOCK04, 15 hp. VT16
Handledare: Lisa Eklund

Abstrakt

Författare: Jakob Bohman

Titel: "Det brinner konstant i min vardag" – En kvalitativ studie om transpersoners upplevelser av ätstörningar

Kandidatuppsats: SOCK04, 15 hp

Handledare: Lisa Eklund

Sociologiska institutionen, vårterminen 2016

Transpersoner är gravt överrepresenterade i ätstörningsstatistiken men anledningarna till detta är ännu näst intill outforskade. Denna uppsats ämnar att skapa förståelse för transpersoners upplevelser av ätstörningar utifrån sju djupgående intervjuer, för att börja närma oss en förklaring av sambandet mellan ätstörningar och en transidentitet. Utifrån ett queerteoretiskt perspektiv på kön analyseras sju transpersoners berättelser om deras erfarenheter av ätstörningar. I deras utsagor finner vi att deras utmanande av det binära könssystemet och dess tillhörande könsroller mötts av starkt motstånd från omvärlden, och att informanterna förlorat känslan av ägandeskap över den egna kroppen på grund av att de genom livet blivit bemötta som ett kön de inte identifierat sig med. Detta har skapat en predisposition att utveckla ätstörningar, som främst har använts som ett medel för att återta kontroll över kroppen och tillvaron. De könskodade förväntningar och utseendenormer som omvärlden har förväntat att mina informanter ska konformera till har varit patriarkala i sin karaktär, och likaså det motstånd och våld som mina informanter har upplevt. De har känt sig instängda av ett binärt könssystem och patriarkala könsroller, där omvärlden huvudsakligen definierat dem utifrån deras kroppar. Kroppen har blivit ett hinder som står i vägen för vad de vill: Att få existera som de är utan att deras kroppar definierar dem.

Nyckelord: Ätstörningar, transpersoner, queerteori, performativitet, transfobi, feministisk teori, könsbinäritet

“I want to grow into something none of us has ever seen before
And gender is just one of the ways we’re boxed and labeled
Before we’re ever able to speak who we dream we are
Who believe we’ll become, like drum beats forever changing their rhythm
I am living today as someone I had not yet become yesterday
And tonight I will borrow only pieces of who I was today
To carry with me tomorrow [...] I am whatever I am when I am it
Loving whoever you are when the stars shine
And whoever you’ll be when the sun rises”
- Andrea Gibson

Innehållsförteckning

1 Inledning	2
1.1 Syfte och frågeställning	2
1.2 Begreppsförklaring	3
2 Tidigare forskning.....	4
3 Teoretiskt ramverk.....	6
3.1 Performativitet och queerteori	6
3.2 Social kontroll.....	7
3.3 Representation.....	8
3.4 Privilegium och feministisk teori.....	8
4 Metod	9
4.1 Induktiv ansats	9
4.2 Livshistoriska intervjuer	10
4.3 Urval	11
4.4 Bearbetning av intervjumaterial.....	13
4.5 Etik- och metoddiskussion.....	14
5 Resultat och analys	17
5.1 Att inte äga sin kropp.....	17
5.2 Brist på trygghet.....	21
5.3 Kontroll genom ätstörningar.....	23
5.4 Ett varande på patriarkala villkor.....	27
5.5 När insikten blir en vändpunkt.....	30
6 Slutdiskussion	34
7 Källförteckning	37
8 Bilagor.....	39

1 Inledning

På psykiatriavdelningen vid Lunds universitetssjukhus ligger ätstörningsenheten precis bredvid könsidentitetsenheten. Jag vet inte om detta är ett genomtänkt beslut eller enbart slumpen. Det skulle vara logiskt om det var ett medvetet val, då 16% av alla transpersoner kämpar eller har kämpat med ätstörningar (Folkhälsomyndigheten, 2015, s. 33f). Det skulle också vara rimligt om det bara var slumpen, för denna överrepresentation diskuteras inte. Detta är de två anledningarna till varför jag valt att skriva denna kandidatuppsats. Överrepresentationen av transpersoner inom ätstörningsstatistiken är skrämmande hög, men forskningen kring detta samband är minimal.

Människorätsorganisationer har under en lång tid flaggat för att någonting behöver göras för att förbättra transpersoners mentala hälsa, men det har inte fått något större fäste varken inom akademi eller politik. Det var för mindre än ett år sedan som den första större studien släppte sina resultat, som visade att ätstörningar var fem gånger vanligare hos transpersoner än hos resten av befolkningen (Diemer et al. 2015, s. 147). Att det existerar ett sådant samband är inte helt förvånande, då både en transidentitet och ätstörningar på många vis sätter kroppen i fokus. Att ätstörningar är så pass vanligt är bara en aspekt bland många kring hur transpersoner lever med en stor utsatthet, och ofta fara. Det är inte nog att transpersoner blir utsatta för transfobiskt våld, utan en strukturell transfobi kan även driva transpersoner till att göra illa sig själva.

I denna kvalitativa studie har jag utforskat hur vi kan förstå transpersoners upplevelser av ätstörningar. Detta har gjorts med en utgångspunkt i queerteori angående hur produktionen och reproduktionen av kön går till, samt teorier om social kontroll och maktutövning. Jag har baserat mitt arbete på intervjuer med transpersoner med erfarenhet av ätstörningar, och försökt förstå vad som kan orsaka att ätstörningar är så pass vanliga hos transpersoner.

1.1 Syfte och frågeställning

Syftet med denna kandidatuppsats är att skapa förståelse för transpersoners upplevelser av ätstörningar. Detta är ett område där kartan fortfarande domineras av outforskad mark, men behovet av mer forskning skriks ut av den som finns. Överrepresentationen av transpersoner när det kommer till ätstörningar visar att huruvida en person är transperson eller ej är avgörande för

människors förutsättningar att vara välmående. Detta måste förändras, och för att kunna det behöver vi kunskap. Vi måste förstå vad det är som gör att transpersoner oftare utvecklar ätstörda beteenden, vad i vårt samhälle som skapar denna överrepresentation. Vi behöver förstå vad som orsakar transpersoners särskilda predisposition och utsatthet för att utveckla ätstörningar, vad som får beteendet att fortgå trots dess skadliga effekter och vad som kan hjälpa till att bryta mönstret och motverka ätstörda beteenden och tankar. Jag har under arbetets gång stött på vissa faktorer som kan kopplas till ätstörningar, så som stress, som jag inte kommer att studera vidare i denna uppsats. Detta för att faktorer som stress inte är specifika för just transpersoners upplevelser av ätstörningar. Jag har valt att fokusera på de mönster som särskiljer situationen för just transpersoner. Jag har i detta arbete utgått från följande frågeställning:

Hur kan vi, utifrån ett queerteoretiskt perspektiv på kön, förstå transpersoners upplevelser av ätstörningar, och vad för mönster är utmärkande i just transpersoners erfarenheter?

1.2 Begreppsförklaring

Det finns vissa ord och begrepp som kommer användas i denna uppsats som redan från början bör förklaras. Detta för att det är begrepp som är mångfacetterade och använda på många olika sätt. Jag vill, för att undvika missförstånd, tydligt markera hur jag kommer använda dem.

Trans, transidentitet och transperson

Jag kommer primärt använda mig av dessa tre ord när jag beskriver mina informanter och deras upplevelser. Jag kommer använda trans-begreppet som ett paraplybegrepp för alla könsidentiteter som är ickenormativa och könsöverskridande, alltså alla könsidentiteter som går utanför cis-normen. Ibland används en asterisk (Trans*) för att markera just detta, då bilden av vad transbegreppet innefattar ofta blivit avgränsat till de som antingen är transmän eller transkvinnor. Trans är för mig redan ett paraplybegrepp, så även om jag förstår användandet av en asterisk, och tycker det gör en viktig poäng, har jag valt att inte använda mig av det. Detta även för att det i en text som denna skulle riskera att skapa förvirring. En transperson är någon med en transidentitet, oavsett vilken variation det är.

Cis, cisidentitet och cisperson

En cisperson är någon som inte är transperson. Det är någon som har samstämmighet mellan sitt juridiska kön, det kön de tilldelades vid födseln och det kön de identifierar sig med. Vi lever i ett samhälle som är cisnormativt, där människor förväntas känna sig hemma i det kön de blev tilldelade vid födseln, vilket är anledning till att en transidentitet blir normbrytande.

2 Tidigare forskning

Som jag redan nämnt är forskningen kring detta ämne knapp. Jag har dock funnit tre studier som är relevanta att nämna. Det finns ytterligare ett par kortare psykologiska fallrapporter som jag inte kommer att ta upp. Detta för att deras utformning inte haft ett fokus som gör dem relevanta, och att de inte angriper ämnet jag intresserat mig för utan att det är rapporter av fall som råkat stämma in på mina två parametrar. Jag har valt att presentera den tidigare forskningen uppdelat efter studie, snarare än efter tema. Jag har valt detta dels för att den tidigare forskningen är så knapp, det rör sig om enbart tre studier, och dels för att det ger mig större möjlighet att beskriva fokuset i varje enskild studie.

2.1 Looking queer

Looking Queer av Dawn Atkins (1998) är en kartläggning av synen på den egna kroppen, självbild och identitet hos 90-talets amerikanska HBTQ-community. Det inte en renodlad studie, utan mer en antologin av olika narrativ och berättelser med utdrag ur olika studier. I antologin återfinns även dikter och kortare texter skrivna av olika personer för att skapa en mer heltäckande bild av ämnet Atkins undersöker. Ätstörningar nämns i samband med ett sexuellt identitetsskapande bland homosexuella män och kvinnor, men nämns inte i avsnittet om transpersoner. Däremot är kroppen närvarande på ett sätt som jag känner igen från mina informanternas berättelser. Avsnittet som rör transpersoners självbild är uppbyggd som en serie fristående narrativ som tillsammans, antingen explicit eller implicit, diskuterar frasen ”trapped in the body of the opposite sex”. Slutsatsen är att den är missvisande, då det snarare handlar om att vara fast i förväntningarna som kommer med de kroppar som informanterna har (Atkins 1998, s. 203)

2.2 Disordered Eating and Gender Identity Disorder: A Qualitative Study

Denna studie, skriven av Monica Ålgars, Katarina Alanko, Pekka Santtila och N. Kenneth Sandnabba år 2012, utgår ifrån semistrukturerade intervjuer. Som namnet förtäljer utgår den ifrån den nu avskaffade diagnosen *Gender Identity Disorder*, som fått stark kritik för att vara ett patologiserande av transpersoner på samma sätt som homosexualitet tidigare var sjukdomsklassat. Jag anser att detta är någonting som den här studien lämnar oproblematiserat, vilket skapar problem i texten. Det är en psykologisk studie, och den diskuterar inte det sociala i varken kön, dysfori eller ätstörningar. Det empiriska materialet i studien har fokus på en kartläggning av situationen snarare än att gå djupare in i informanternas berättelser för att finna orsaker. De har frågat sina informanter kring detta men ger det inte något större uppmärksamhet. Det är en kvalitativ studie som dock har många kvantitativa element, så som rapportering av materialet. Ett fokus ligger på att rapportera frekvensen av olika typer av ätstörningar. Studien har använt sig av kvalitativa metoder för att kvantitativt beskriva hur vanligt ätstörningar är bland transpersoner.

2.3 Gender Identity, Sexual Orientation, and Eating-Related Pathology in a National Sample of College Students

Detta är den första omfattande studien gällande hur ätstörningar kan hänga ihop med könsidentitet. Den är gjord av forskare vid Washington University i St. Louis vid namn Elizabeth W. Diemer, Julia D. Grant, Melissa A. Munn-Chernoff, David A. Patterson och Alexis E. Duncan och har blivit publicerad i *Journal of Adolescent Health*. Den har utgått från materialet som blivit insamlad i den nationella undersökningen *American College Health Association - National College Health Assessment II* där respondenterna är 289 024 studerande spridda över 223 amerikanska högskolor. Diemer et al. fann att 15,82% av alla transpersoner är diagnostiserade med ätstörningar. Den grupp där ätstörningar var näst vanligast var cismän som var osäkra kring sin sexuella läggning, där ätstörningar återfanns hos 3,66%. De med lägst frekvens av ätstörningar var heterosexuella cismän (0,55%) och ciskvinnor (1,85%). Det är alltså 4 gånger så vanligt med ätstörningar bland transpersoner än någon annan grupp, och jämfört med heterosexuella cispersoner där snittet blir 1,2% är ätstörningar mer än tretton gånger så vanligt hos transpersoner. Studien innehåller även en kortare diskussion gällande hur detta kan komma

sig, men då studiens syfte var att ordentligt kartlägga vidden av problemet är det ingenting som ges större utrymme. Den anledning som de försiktigt närmar sig är att ätstörningar kan vara ett sätt att förändra kroppen antingen för att tona ned eller förstärka könade aspekter av utseendet. Detta blev alltså studien som tydligt bekräftade det som människorättsorganisationer flaggat för under lång tid: Transpersoner är gravt överrepresenterade när det kommer till ätstörningar, och detta samband måste forskas i för att kunna förbättra transpersoners hälsa.

3 Teoretiskt ramverk

3.1 Performativitet och queerteori

Hela detta arbete utgår ifrån ett perspektiv om att kön är någonting som skapas och återskapas genom interaktion. Det har en utgångspunkt i Butlers formuleringar kring hur kön är någonting performativt, och genomsyras av en queerteoretisk syn på kön. Butlers teorier kring genus lägger ett stort fokus på hur vi lever i ett binärt könssystem, det vill säga att det finns en utbredd uppfattning om att det enbart finns två kön och att dessa ofta är varandras motsatser, och varför detta system är problematiskt (Butler 2006, s. 9). Kön är ingenting essentiellt utan någonting som vi skapar, vilket fångas av Simone de Beauvoirs odödliga formulering ”Man föds inte till kvinna, man blir det”. Butlers teorier bygger vidare på detta citat och visar oss hur kön konstrueras genom tal och interaktion, och hur vi alla är delaktiga i att upprätthålla de ramar som finns kring kön. Det beteende i vilket vi uttrycker kön kallas för performativt beteende, vi *är* inte kön, vi *gör* kön. Butler menar även att vi lever under samhällsstrukturer som är tvingande, att de som avviker från de givna förväntningarna gällande hur kön ska reproduceras, förväntningar som främst baseras på hur omgivningen läser och könar en persons kropp, får utstå stigmatisering (Butler 2006, s. 9). Under arbetets gång bar jag även med mig Butlers resonemang om *recognition*, eller *erkännande* som jag har valt att översätta det. Personer som avviker från könsnormer blir ofta ifrågasatta och dåligt bemötta, vilket Butler menar har sin grund i att allt som går emot det binära könssystemet anses vara illegitimt. Det blir ett maktmedel där de som sitter på makt kan avgöra vad som är giltigt och inte, vad som är rätt och fel. Att inte ge transpersoners identitet ett erkännande, alltså att inte acceptera det som legitimt, är att ta makten över deras kroppar och bidra till en avhumaniserande process (Butler 2006, s. 133f).

Queerteori kan ses som en reaktiv teoribildning, som att den har sin grund i ett ifrågasättande av det binära könssystemet med dess tillhörande könsroller. Det är ett teoretiskt fält som ämnar att bryta ned tron på kön som någonting essentiellt och visa på hur kön är långt mer mångfacetterat än vad det framställs att vara. Genom ett queerteoretiskt perspektiv på kön kan vi nå kunskap om varför könsroller reproduceras och varför de som bryter mot förväntningar kring kön blir stämplade som avvikande samt blir dåligt bemötta på grund av detta.

3.2 Social kontroll

Det finns många teorier kring metoderna för social kontroll, och jag har i detta arbete valt att utgå från två teoretiker inom detta område. Jag har valt dessa två för att deras resonemang hamnar på en passande nivå för detta arbete. De har ett fokus på interaktion, men även hur interaktionen ständigt styrs av större samhällsstrukturer. Den första är Mary Douglas, som i sin studie *Purity and Danger* (1966) utgår från frågan om vad som anses vara rent, vad som anses vara smutsigt, och vad som anses vara farligt. *Purity and Danger* har utgått ifrån främst ett fokus på religion och tradition, inte så mycket på kön, men hennes fynd är väl överförbara och applicerbara på mitt valda område. Den aspekt som varit mest relevant för mitt arbete rör just varför vissa människor blir stämplade som avvikare, och hur dessa anses vara hotfulla. Douglas menar att vi är beroende av att kategorisera vår omvärld för att kunna förstå den. Ofta täcks inte allting in i dessa kategorier, och det som hamnar mellan kategorier möts med misstänksamhet (Douglas 1966, s. 48). De entiteter som inte kan placeras inom det befintliga systemets kategorier blir svårare att definiera och anses därför hota det rådande systemet. Transpersoner blir en sådan entitet. Transpersoner går emot de fasta kategorier som finns kring kön inom vårt binära och cisnormativa könssystem, och blotta existensen av transpersoner anses således som ett hot mot samhällsstrukturer. Douglas för sedan fram poängen hur det, eller de, som bryter mot kategoriseringar anses farligt och blir bekämpat (Douglas 1966, s. 200).

Den andra teoretikern jag valt att utgå ifrån gällande social kontroll är Michael Marmot. I *Statussyndromet* (2006) diskuteras konsekvenserna av att inte ha kontroll över sin egen tillvaro. Marmot visar på hur en låg nivå av autonomi får förödande konsekvenser för den personliga hälsan, bland annat genom att jämföra hälsan hos personer från olika klassbakgrunder. Dessa teorier blir relevanta i detta arbete då mina informanter ofta känt att de har ytterst lite kontroll över sin tillvaro, och särskilt deras egna kroppar. Marmots teorier kring samspelet mellan hälsa

och kontroll har kunnat hjälpa mig visa på allvaret i den bristande känslan av kontroll bland mina informanter (Marmot 2006, s. 308).

3.3 Representation

Det blev även relevant i mitt arbete att föra en diskussion kring vikten av representation då flera av mina informanter pekade ut ett osynliggörande av transpersoner. Stuart Hall, Jessica Evans och Sean Nixon visar i *Representation* på vikten av representation av grupper i media och offentliga rum. De menar att representation både fyller ett informerande och ett legitimerande syfte. Om vissa grupper inte visas upp blir budskapet att de inte existerar, eller att de i alla fall inte är av vikt, och blir således inte en legitim del av samhället. Om transpersoner inte tillåts ta plats bidrar detta till att marginalisera denna grupp. Detta återkopplar även till Butlers resonemang om hur tal formar vår syn av kön. Hall et al. menar att inte bara det som sägs för fram viktiga budskap, utan även det som undviks att sägas visar på viktiga samhällsstrukturer (Hall et al. 2013, s. 45).

3.4 Privilegium och feministisk teori

Det sista teoretiska benet jag har förlitat mig på rör feministisk teori och resonemang kring privilegium och maktförhållanden. Även om feministisk teori över lag fokuserar på ett dikotomt maktförhållande mellan män och kvinnor, där transpersoner ofta blir exkluderad ur diskursen har den varit till stor hjälp i detta arbete. De livsskildringar som mina informanter delat med sig av bär på starka patriarkala tendenser, och hur det förtryck de upplevt på många sätt stämmer in på de premisser som feministisk teori formulerar. Feministisk teori tar avstamp i patriarkala strukturer och hur dessa begränsar människor i livet. Katharina Tollin och Maria Törnqvist förklarar hur vi lever i ett samhälle där det sker ett systematiskt förtryck där det är (cis)män som grupp som innehar mest makt och privilegium och kvinnor placeras som underordnade. Inom feministisk teori läggs det även stor betoning på hur de patriarkala normerna internaliseras och rollen som nära relationer har i upprätthållandet av dessa strukturer (Tollin & Törnqvist 2005, s. 56f). Fortsättningsvis menar Denise Thompson att en grupp som sitter på makten i en maktordning även får privilegiet att avgöra vilka kriterier och egenskaper som anses vara del av det mänskliga idealet. Således får denna grupp möjlighet att bestämma vilka som uppnår mänsklig status, och de som inte passar in i det patriarkala idealet avhumaniseras (Thompson 2001, s. 144). De grupper som får utstå denna avhumanisering blir sämre bemötta och denna

process blir ett steg i ledet mot det sexualiserade våld som är ett verktyg för upprätthållandet av patriarkala strukturer (Tollin & Törnqvist 2005, s. 59). Jag har även valt att använda mig av *Undoing Privilege: Unearned Advantages in a Divided World* (2010) av Bob Pease. Den bygger på diskursen kring patriarkala maktstrukturers karaktär, men huvudfokuset ligger sedermera på hur dessa samhällsstrukturer kan motverkas på ett systematiskt plan i hopp om att nå ett mer jämlikt samhälle. Slutligen har jag även valt att använda mig av Raewyn Connells teorier om hegemonisk maskulinitet som strävar efter att förklara hur patriarkala maktförhållanden och genushierarkier upprätthålls. Connell menar även att eftersom det finns många olika typer av maskulina uttryck är det viktigt att poängtera att det är en viss typ av manlighet som värderas högst av allt, och således öppnas en diskussion upp om maskulina ideal och patriarkala strukturer även inom en given grupp (Connell 2005, s. 77).

4 Metod

4.1 Induktiv ansats

I detta arbete har jag utgått från en främst induktiv ansats och låtit empirin varit min utgångspunkt som sedan teorin har applicerats på. Jag har strävat efter att finna mönster internt inom empirin för att sedan låta teorin verka syntetiserande för att kunna förklara de mönster jag hittat och se hur de samverkar med större samhällsstrukturer. Även om min ansats främst har varit induktiv har givetvis teori och förförståelse kring ämnet spelat in i arbetet, och således har min process haft inslag av en mer deduktiv metod (Lindgren 2008, s. 118). Den teori och kunskap jag bar med mig sedan tidigare är vad som gjorde att jag kunde identifiera detta som ett ämne och område där det finns ett behov av forskning. Det bidrog även till att kunna göra en medveten avgränsning i hur jag ville undersöka mitt valda ämne och hur jag ville angripa det. Det skulle kanske gå att säga att de deduktiva inslagen var vad som fick mig att se vikten av en främst induktiv ansats till detta arbete. Sättet som jag sedermera samlade in och bearbetade mitt empiriska material förlitade sig dock på principer som formulerats för hur en arbetsprocess bör gå till när den utgår ifrån en induktiv ansats.

I arbetet med den forskningsmetod jag har valt är det av stor vikt att forskaren har ett öppet förhållningssätt till såväl fenomenet som forskningsproceduren för att undvika att bli påverkad

och styrd av befintlig teori kring ämnet. Vi har alla tidigare bildade sätt att se världen, och forskarens uppdrag blir att kasta av sig förutfattade meningar för att inte låta dem påverka och förvrida informanternas utsagor. Utgångspunkten i empirin måste ligga hos informanterna, inte hos forskaren (Lindgren 2008, s. 119).

4.2 Livshistoriska intervjuer

För att samla in empiri har jag valt att använda mig av djupgående intervjuer. För att samla material kring transpersoners upplevelser av ätstörningar var det lämpligt att genomföra intervjuer där informanterna fick berätta sin livshistoria med ett fokus på transidentitet och ätstörningar. Denna ingång öppnar upp för att skapa en förståelse vad dessa personer har för kunskap och synsätt både på sig själva och den omvärld och samhälle som de är en del av (Karlsson 2008, s. 147). Vid bearbetning av denna typ av empiriskt material är det av stor vikt att se informanten och dess utsagor i dess kulturella såväl som historiska kontext. Uttalandena existerar inte i ett strukturellt vakuum, utan påverkar och påverkas av det samhälle som informanten lever i (Karlsson 2008, s. 149). Individens handlingar bör alltså ses som ett uttryck för samhällets strukturer, normer och traditioner. Denna metod låter oss nå information om samhället genom att studera individens berättelser och erfarenheter. Det blir en ingång in i informantens liv och perspektiv (Ehn & Öberg 2011, s. 57).

Inför intervjuerna arbetade jag fram en intervjuguide (se *Bilaga 1*). Utmaningen inför intervjuerna låg i att mina intervjuer skulle ha en livsberättande karaktär, men jag hade ändå ett fokus och ett ämne jag ville förhålla mig till. Det krävdes att frågorna låg på en nivå där informanterna inte blev för styrda i sina svar, men att temat ändå diskuterades (Ehn & Öberg 2011, s. 62). Jag beslutade att det eventuella extraarbetet som kunde ske vid transkribering om intervjuerna svävade ifrån ämnet inte vägde lika tungt som risken att påverka empirin genom för fokuserade frågor. I praktiken tog detta sig uttryck genom att intervjuerna fick utgå från en kronologisk livsberättelse, det var oftast tillräckligt att öppna med att be informanterna berätta sin historia med ett fokus på transidentitet och kön. Jag gjorde det tydligt att jag välkomnade alla de ingångsvinklar som de kände var relevanta även om jag inte specifikt frågade efter dem. Om det var något av de teman jag ville studera som inte täcktes in av informanterna på eget bevåg kompletterade jag med följdfrågor. Intervjuerna blev således semistrukturerade, vilket fungerade

som en försäkran om att behålla informanternas perspektiv och fokus på vad de tyckte var viktigt, men fortfarande täcka in de frågor som jag hade med i min intervjuguide (Ehn & Öberg 2011, s. 62).

Inför intervjuerna fick informanterna läsa igenom och skriva på ett samtyckesformulär (se *Bilaga 2*), som jag kommer diskutera utförligare i avsnittet om forskningsetik. Informanterna fick själva välja var intervjuerna skulle genomföras för att garantera att de kände sig så trygga som möjligt i miljön. Intervjuerna spelades in på för att sedan kunna transkriberas. Under intervjuens gång antecknades relevant information i informanternas kroppsspråk för att möjliggöra att även denna del av interaktion blev dokumenterad. (Ehn & Öberg 2011, s. 60). Mina informanter var dock så pass verbala av sig att anteckningar och kommentarer angående kroppsspråk inte skulle behövas i slutändan, då allt relevant som uttrycktes i kroppsspråket även sas explicit i tal.

4.3 Urval

Jag har under arbetets gång intervjuat sju olika transpersoner som alla har erfarenheter av ätstörningar. Urvalet bör anses vara ett bekvämlighetsurval. Jag spred information på sociala medier om att jag letade efter intervjupersoner, som i sin tur sprids av mina kontakter och nätverk. Även om det funnits stora variationer inom mitt urval kan det därför inte ses som slumpmässigt. Av det tjugotal personer som hörde av sig till mig blev det att jag intervjuade de personer som jag utan större svårigheter kunde ta mig till, och bland de som befann sig geografiskt närliggande intervjuade jag de som först hört av sig. Från början hade jag valt att göra åtta intervjuer, men en av informanterna blev sjuk dagen för intervjun och det fanns ingen möjlighet att boka om till ett annat tillfälle. Majoriteten av mina informanter är studerande. Detta kan förklaras av att informationen sprids bland mina bekanta och deras nätverk, och då jag är studerande faller det sig följaktligen logiskt att informationen främst nådde studerande. Två av informanterna var sjukskrivna, Jack och Ylvi, och en var yrkesverksam, Isaac. Spridningen i ålder bland mina informanter var någorlunda liten, där den yngsta var 19 och den äldsta 29 år gammal. Även detta skulle kunna förklaras genom mitt val av tillvägagångssätt för att finna mina informanter, det var enbart ett fåtal av de som hörde av sig och kunde bli intervjuade som var äldre än 35.

Det har funnits en bredd i variationerna av såväl vad för transidentitet och ätstörningsproblematik informanterna har. I detta arbete lägger jag ingen vikt vid att särskilja mellan olika typer av ätstörningar. Det har inte bland mina informanter gjort sig tydligt att en typ av ätstörningar är vanligare bland transpersoner än en annan typ. Vilken sorts ätstörning mina informanter har är inte heller vad jag strävat efter att undersöka i detta arbete, utan jag har strävat efter förståelse för informanternas egna känslor och upplevelser. Bland informanterna fanns personer som identifierar sig som transmän och ickebinära transpersoner representerade. Det hade varit optimalt att även ha transkvinnor representerade i denna studie. Detta var ursprungligen planen då den åttonde informanten som blev sjuk var transkvinna. Bland mina informanter fanns en stor bredd i klassbakgrund och var informanterna växt upp, både geografiskt och storlek på orten där de växt upp. Ylvi, Isaac och Tom kommer från en arbetarklassbakgrund. Bim, Eli och Kim har en medelklassbakgrund, och Jack har en överklassbakgrund. Tom och Eli är uppväxta i en av Sveriges större städer, medan Ylvi, Jack och Kim växt upp i medelstora tätorter med en stadskärna och Bim och Isaac har växt upp i småstäder. Jag har inte kunnat identifiera några mönster gällande klassbakgrundens eller uppväxtortens inverkan på mitt valde studieområde och kommer därför inte ha med det i min analys. Detta betyder emellertid inte nödvändigtvis att sambandet saknas, men min valda forskningsmetod har inte kunnat identifiera det.

Samtliga av mina informanter stämmer in på båda de variabler som jag vill undersöka kopplingarna mellan. Detta valde jag att göra då ämnet är outforskat, och jag ville få en så heltäckande beskrivning av mitt valda forskningsområde av personer som själva upplever det vilket jag ansåg var av stor vikt för mitt arbete. Jag ville undersöka dessa personers upplevelser av ett fenomen, och då är deras verklighetsbeskrivning ovärderlig (Collins 2000, s. 11). Dock hade ett annat alternativ varit att göra en komparativ analys, där jag hade ett urval av informanter som både var transpersoner med och utan erfarenhet av ätstörningar. En sådan analys hade kunnat bidra med ytterligare förståelse kring vad det är som gör att vissa transpersoner utvecklar ätstörningar men inte andra. Det är inte bara de transpersoner som utvecklar ätstörningar som får möta kränkande behandling och transfobi av sin omvärld, men det är inte för alla transpersoner som detta bidrar till ätstörningsproblematik. I resultatdelen av denna uppsats kommer jag diskutera hur det, utifrån mina informanternas utsagor, verkar som att det främst är omvärdens

bemötande som gjort att en predisposition för ätstörningar har utvecklats. En komparativ analys hade bidragit med viktiga ingångar i denna diskussion, och hade kunnat hjälpa mig identifiera vilka faktorer det är som gör att det för vissa transpersoner slår över till ätstörningar, och för vissa inte. En komparativ analys hade kunnat bidra till att identifiera de avgörande variablerna i utvecklandet av ätstörningar. En komparativ analys hade på den här fronten kunnat stärka eller försvaga min analys av informanternas berättelser. Om det är någonting som jag främst skulle vilja föreslå att det byggs vidare på med ytterligare forskning, utifrån denna uppsats, är det just detta. En komparativ studie av ätstörningar inom gruppen transpersoner. Att använda sig av ett urval som möjliggör en analys av dels skillnaderna hos livsberättelser från transpersoner med och utan ätstörningar, och dels om olika mönster för ätstörningar kan återfinnas hos olika grupper som innefattas av transbegreppet.

4.4 Bearbetning av intervjumaterial

Jag förlitade mig på användandet av kodning och memos när jag skulle bearbeta min empiri. För att göra materialet hanterbart och överskådligt jämförde jag intervjuerna sinsemellan och sorterade och ordnade utdrag ur intervjuerna efter egenskaps- och kategoribegrepp. Under detta arbete nedtecknade jag kontinuerligt associationer till teori, hypoteser och eventuella samband som sedan skulle analyseras (Lindgren 2008, s. 120).

Jag använde mig av två olika typer av kodning; Öppen och axial. Den öppna kodningen går ut på att sortera den obearbetade datan för att finna intressanta fenomen internt (Lindgren 2008, s. 120F). Transkriptionerna studerades för att finna sociala fenomen som fenomen som kan bära på sociologisk relevans för mitt valda ämne. Det är ett sätt att bryta ned materialet i mindre stycken för att inte missa relevant information. Den spaltar upp och särskiljer olika beståndsdelar i intervjun, vilket förenklar appliceringen av den konkreta empirin till mer abstrakta, övergripande koncept och kategorier.

Den efterföljande axiala kodningen var att bygga ihop beståndsdelarna igen. Materialet skulle sammanfogas igen för att bilda kategorier och se hur kategorierna förhåller sig till varandra. Att förstå hur kategorierna relaterar till varandra, vad en kategori säger om en annan, ger oss en ökad förståelse för det givna fenomenet (Lindgren 2008, s. 121).

Jag har gjort ett aktivt val att låta citat från intervjuer uppta en stor plats. Detta för att säkerställa, både för min egen del och för läsarens, att jag inte frångår informanternas skildringar, upplevelser och åsikter.

4.5 Etik- och metoddiskussion

Inledningsvis: Jag tänker inte sticka under stolen med att jag har en personlig närhet till ämnet jag valt att studera. Att gömma detta skulle kännas oärligt och oetiskt för en rättvis granskning av denna uppsats. Jag tror dock att min närhet till ämnet i många fall har varit en tillgång, snarare än ett hinder. Genomtänkta beslut gällande forskningsetik är alltid viktigt, men det har möjligtvis varit särskilt betydande för min del när jag valt att undersöka ett känsligt ämne. Det var av största vikt att inte orsaka någon av intervjupersonerna obehag, eller att intervjuens upplägg på något sätt kunde upplevas som triggande för intervjupersonerna. Här kom mina personliga erfarenheter till stor hjälp. Alla som bedriver forskning måste på ett eller annat sätt växla mellan ett inifrånperspektiv och ett utifrånperspektiv. Vi bär alla med oss åsikter, kunskap och tankar in i forskningsrollen och måste alla göra vårt bästa att skaka av oss dessa för att kunna ta en neutral position som forskare. Givetvis kan detta bli svårare om du står forskningsområdet nära, men det kan också möjliggöra att forskaren kommer ämnet ännu närmre och kan förstå informanterna ännu bättre (Collins 2000, s. 11).

Jag var öppen gentemot mina intervjupersoner att jag hade erfarenhet av området som skulle diskuteras, vilket många av dem uttryckligen sade var en trygghet. De upplevde att det gjorde det lättare att öppna upp sig för mig, för de var trygga i att deras livsberättelser skulle hanteras på ett respektfullt sätt. Den sista aspekten att ta i beaktning gällande att jag valt att studera ett ämne jag har en personlig koppling till är det som drev mig till att genomföra detta arbete: Att ingen annan forskar i det. Transpersoner blir ofta osynliggjorda, vilket märks av inom akademins brist på forskning.

Låt oss nu övergå till de mer matnyttiga delarna av mina forskningsetiska överväganden. Mitt fokus låg ständigt på två aspekter: Den första aspekten var att informanterna hade god insyn i min arbetsprocess, att de visste hur jag skulle arbeta med berättelserna som de delade med sig av

och vad deras rättigheter var. Den andra aspekten var att informanterna skulle hållas så anonyma som det var möjligt. De fick innan påbörjandet av intervjuerna, i enlighet med forskningsetiska principer, läsa igenom och skriva på ett samtyckesformulär (se *Bilaga 2*). De fick även chans att ställa eventuella frågor innan vi började. Jag strävade efter att ge intervjupersonerna så mycket information som möjligt utan att riskera att leda dem i deras svar. Detta dokument innehöll vad jag ville undersöka, vad syftet med min studie var och hur materialet skulle användas, samt förtydligande kring att de när som helst avbryta intervjun och i upp till två veckor efter genomförd intervju dra sig ur (Ehn & Öberg 2011, s. 67). Att tiden de hade på sig att dra tillbaka sin intervju, vilket ingen gjorde, begränsades till två veckor var av praktiska skäl, det hade inte varit möjligt för mig att utesluta deras intervjuer om de skulle höra av sig dagen innan inlämning. Intervjuerna transkriberades i sin helhet, och de transkriberades enbart av mig själv.

För att säkerställa informanternas anonymitet används givetvis pseudonymer och information som inte är relevant för studien har utelämnats. Den information som är relevant men kan anses vara utelämnande, har skrivits om. Det är bara jag som har haft tillgång till råmaterialet, som förvarats krypterat och lösenordskyddat utifall att jag skulle råka ut för stöld.

Samtyckesformulären har även dessa hållits i säkert förvar för att garantera att ingen får möjlighet att läsa dem och eventuellt kunna identifiera intervjupersonerna.

Jag har valt att inte ge någon utförlig presentation av varje enskild informant, just för informanternas anonymitets skull. Istället presenterar jag den information om informanten som är relevant i samband med citat och resonemang. Jag kommer även vara försiktig i sättet som jag diskuterar de könstillhörigheter mina informanter tilldelats vid födseln. I de flesta fall är citaten talande nog om vad i deras upplevelser och känslor som varit betydelsefulla, men vid några tillfällen kommer jag med förtydliganden gällande vilket kön de, mot deras vilja, har blivit, och ibland fortfarande blir, bemötta som. De gånger jag kommer med förtydliganden är det för att det bidrar särskilt till resonemang och analys. Att jag är sparsam i att uttryckligen beskriva de könstillhörigheter som mina informanter förväntats uppfylla är av respekt gentemot mina informanter. Hade jag varit mer frikostig i beskrivningarna av deras tidigare förväntade könstillhörighet hade jag riskerat att befästa och legitimera ett felkönande av mina informanter,

och på så vis reproducera de strukturer som mina informanternas ohälsa har sin grund i. Deras könstillhörighet är den som de identifierar sig som, inte vad de blev tilldelade vid födseln.

Metoden jag valt lämpade sig för att skapa den typ av kunskap jag strävade efter. Jag ville ta reda på varför transpersoner är överrepresenterade inom ätstörningsstatistiken. En kvantitativ metod, vilket visserligen hade kunnat skapa större anonymitet för respondenten, hade genererat en annan typ av kunskap än den som jag strävade efter i denna studie. Det hade varit svårt att gå djupare in i informanternas upplevelser, och då detta var mitt syfte föreföll en kvalitativ ingång som mer lämpad. Ofta underlättar anonymitet, även inför forskaren, för respondenten att dela med sig av känslig information, men jag tror inte det hade varit fallet i min studie. Många hade blivit lättade när jag berättade att jag själv bar på erfarenheter av det som de skulle dela med sig av, att de annars hade känt en oro inför att deras berättelser skulle behandlas respektlöst.

Jag behöver även nämna längden på denna uppsats. Trots att jag skrivit den själv är den närmare de riktlinjer för längd som satts upp för de uppsatser som skrivits i par. Att min uppsats blivit så omfattande, och varför den bör vara det beror på två faktorer: Den första är att jag valt att utgå från intervjuer. Hade jag valt att utgå från någon annan form av empiri hade jag kunnat spara utrymme genom referenser, men nu var det nödvändigt att låta citat uppta en stor del av min uppsats. Den andra aspekten är att mitt valda forskningsområde är så pass utforskat som det är. Jag behövde bygga upp ett narrativt och analytiskt landskap mer eller mindre från grunden. Om jag hade låtit bli att undersöka något av de mönster eller infallsvinklar som jag fann under mitt arbetes gång skulle denna studie bli bristfällig. Den skulle inte ge en rättvis bild av mitt forskningsområde, och skulle i min mening inte vara en bra studie. Mitt syfte och min forskningsfråga krävde att min uppsats var så pass omfattande som den i slutändan blev.

Jag anser att min valda metod var bäst lämpad för att samla in så korrekt och rättvis information som möjligt. Kvalitativa forskningsmetoder tillåter oss att gå mer på djupet och skapar empiri som för mitt syfte var mer användbart än den empiri som en kvantitativ metod hade kunnat skapa.

5 Resultat och analys

I denna del, som är huvuddelen av min uppsats, kommer ni få ta del av mina intervjupersoners utsagor. Jag har hittat ett flertal mönster i mitt material som förklarar varför transpersoner är så överrepresenterade inom ätstörningsstatistiken. Att det inte funnits enbart ett spår som kan förklara överrepresentationen var att räkna med då både transbegreppet och ätstörningar är högst komplext, och även om mina intervjupersoners berättelser på många sätt är snarlika är de inte identiska. De kommer från olika bakgrunder, med olika livsöden. Det har funnits ett par mönster gällande ätstörningar informanterna sinsemellan, så som stress, som jag inte kommer ägna någon större tid i den här uppsatsen. Detta för att även om de återfunnits hos flera intervjupersoner är de inte specifika för transpersoner utan kan appliceras på alla personer som kämpar med ätstörningar. Att jag inte ger dessa mönster något större fokus betyder inte att de är oväsentliga för att förklara uppkomsten av ätstörningar, men de mönster jag valt att fokusera på har större betydelse för att kunna förklara varför ätstörningar slår som hårdast mot transpersoner.

5.1 Att inte äga sin kropp

Vi får i tidig ålder lära oss att vår könstillhörighet är en avgörande faktor i våra liv. Många av mina intervjuperson har vittnat om hur deras omvärld tydligt pekat ut, markerat och tillrättavisat handlingar som bryter mot könsnormativa mönster. De har således fått lära sig att det kön som de blivit tilldelade vid födseln ska styra dem genom livet, och försök att bryta mot detta är någonting negativt (Ambjörnsson 2006, s. 136). Kim är en ickebinär transperson men har genom livet blivit felaktigt bemött som man. Hen berättar följande:

[Min syster] klädde ut mig i sina kläder, jag var rätt stor för min ålder så de passade på mig.

Jag tror också hon sminkade mig. Jag tyckte jag var jättefin och att det var jätteroligt, jag kanske var sex, sju år gammal. Så gick jag ut på granngården och lekte på lekplatsen, sen kom min mamma ut rosenrasande och sa ”kom in med dig, så där kan du inte se ut”. Jag kommer aldrig glömma det, hon sa också ”du kanske blir transvestit”. Det fastnade hos mig. – Kim

Hens mamma markerade tydligt att könsöverskridande beteende var någonting som inte fick förekomma. Då kön är någonting som ständigt skapas och återskapas i vardagligt handlande uppfattades Kims beteende som hotfullt då det bröt mot förväntade könsroller (Butler 2006, s. 185). Det var ett utmanande av vårt rådande könssystem där kön anses vara en medfödd, biologisk sanning som är statisk livet igenom, alltså vad Butler skulle kalla subversivt beteende.

Kims mamma kanske inte själv resonerade explicit i dessa termer för sig själv, men det var någonting som rörde upp känslor. Det ansåg vara ett misslyckande i Kims utförande av det kön som var förväntat, och därför hotade det inte bara Kims utan även familjens status (Butler 2006, s. 192). Beteendet behövde omedelbart och kraftfullt tillrättavisas. Dessa typer av tillrättavisanden är någonting som har fortsatt även efter att intervjupersonerna har blivit äldre och blivit öppna för sin omvärld om att de är transpersoner. För flera av dem är acceptans från familjen fortfarande någonting främmande. En av mina informanter, Tom, berättar om hur hans familj skambelägger honom efter att han berättade för dem att han är transman:

[D]e hanterar det på samma sätt, att först förneka det och sen säga ”du gör det för svårt för dig själv, varför kan du inte bara va, varför kan du inte bara vara normal?”. Då vill jag inte heller prata med dem om grejer som är svåra – Tom

En annan av mina informanter, Jack, berättar om hur hans familj bemött honom efter att han börjat leva ut mer av sin manliga identitet:

Det är så konstigt för alla i min familj gör mig illa på olika sätt. Min pappa ignorerar att det finns. Min mamma ifrågasätter varje gång vi ses. Hon har kallat det en ”sexuell perversion”, hon har frågat varför hon måste säga till folk att jag bytt namn och svara på frågor. Hon har sagt att jag inte borde operera mig, för att jag alltid skulle vara missnöjd med min kropp ändå. Allt det här har ju gjort att jag undviker min familj. – Jack

Det var inte bara familjen som har en betydande roll i att tillrättavisa personer in i befintliga könsroller. Även jämnåriga har spelat en stor roll i mina intervjupersoners liv, då föreställningar kring kön internaliseras om inget annat alternativ är närvarande (Butler 2006, s. 9). Här beskriver Eli, som även han är transman, hur hans vänner började behandla honom annorlunda när de började komma in i puberteten:

Jag hade umgåtts med bara killar, men i och med att jag var en tjej stötte de ut mig. Jag var bästa vän med tre killar, och vi umgicks jättemycket allihop, men helt plötsligt var jag en tjej för dem. Först förstod jag inte riktigt varför, för jag var ju en av dem. Jag kände mig konstig, annorlunda. Jag kände mig som en alien. Det kändes som att jag inte hörde hemma någonstans. Jag fattade ju inte att det berodde på könsidentitet, men den känslan gjorde att jag mådde dåligt hela högstadiet – Eli

Samtliga av mina intervjupersoner har beskrivit hur de lidit av att pekats ut som annorlunda för att det fört med sig ett utanförskap. Trygghet, eller i detta fall oftast bristen av trygghet, i form av

relationer och rum där det gick att uttrycka sig själv på egna villkor är en viktig aspekt för en persons psykiska välmående. Mina informanter hade få situationer där de kunde prata om vad de kände, och utan trygga sammanhang, vilket bidrog till känslan av utanförskap. Det gjordes tydligt att det var deras kroppar som avgjorde hur de blev bemötta, att det var deras kroppar som var grunden i deras utanförskap. Jag kommer att återkomma till hur trygghet, och brist på trygghet, påverkat mina informanters liv i ett eget avsnitt.

Konsekvenserna av att ständigt bli tvingad in i en könsroll och könstillhörighet där en inte känner sig hemma får stora följder (Butler 2006, s. 134). Det har tydligt markerats av omvärlden att det är mina informanters kroppar som orsakar att de blir inträngda i kategoriseringar de inte känner igen sig i. Detta har lett till att kroppen blir negativt associerad vilket i sin tur skapat en distansering från den egna kroppen. Bim vittnar här om hur tidigt i livet hen började förstå att kroppen var någonting som förväntades definiera ens identitet, någonting som blev ett problem för Bim i egenskap av ickebinär.

[...] då kände jag verkligen att min kropp betyder mycket, och då var jag sex år. ”Jag vill inte att min kropp ska betyda mycket, jag vill förändra det här”. Min kropp var inte ett verktyg som gjorde att jag kunde göra saker, det var ett hinder [...] Jag har varit jätteobekväm i min kropp, för den är inte min utan någon annans – Bim

Bim beskriver här någonting som varit genomgående för samtliga av mina informanter, nämligen att den första associationen till kroppen var en svårdefinierbar, märklig känsla av att någonting var fel. De kunde inte sätta det i ord riktigt, det hade ju varit chockerande om en sexåring från ingenstans började beskriva performativitet och könsstrukturer, men känslan var högst närvarande och bör ses som ett led till att utveckla ätstörningar. Kroppen hade nämligen förlorat sin positiva roll som kunde göra det möjligt att utföra handlingar, utan den var någonting som stod i vägen för det som Bim ville: Nämligen att bli accepterad för vem hen verkligen var. När ägandeskapet över den egna kroppen våldsamt slitits ifrån en själv och blir ett ting friställt från en själv, och dessutom ses som någonting ont, kan den behandlas hur som helst både av en själv och andra. Utan känslan av ägandeskap blev kroppen någonting främmande för mina informanter. Den blev ett fristående objekt snarare än en del av det egna subjektet (Butler 2006, s. 23). Ylvi som främst identifierar sig med genderqueer-begreppet beskriver här hur ägandeskapet över kroppen förloras när andra bemöter Ylvi som kvinna:

Ja. Jag känner mig dysforisk ibland, känslan av att det här inte är min kropp. Jag tror det har att göra med att jag alltid fått höra att om en har fitta så är man en kvinna. Den grejen i samhället att har du en viss kropp har du ett visst kön, och jag har ju inte det, och då måste det ju betyda att den här kroppen inte är min. Om jag hade varit i ett samhälle där det inte spelat någon roll hur din kropp ser ut hade en kanske inte ens tänkt på det sättet. [...] Det känns inte som att min kropp är min på grund av hur andra ser den och tolkar den. – Ylvi

Här finner vi en av de mest betydande faktorerna till varför transpersoner löper så stor risk utveckla ätstörningar. Genom att ge uttryck för sin identitet uppfattas mina informanter som subversiva, hotfulla mot det rådande systemet, vilket väcker starka reaktioner från omvärlden som vill tvinga dem in i konformitet (ibid.). Kroppen rycks ifrån en, slutar vara ens egen och är utlämnad till omvärldens nåd och nycker. Inte nog med att det skapas ett starkt självhat, som för vissa av mina informanter drev dem till att vilja skada kroppen för att straffa sig själva, utan kroppen blir även ett utomstående hinder som gjorde att de blev uppfattade som ett kön de inte tillhörde. Ett hinder som skulle bekämpas med ätstörningar.

En annan aspekt som spelat stor roll för att min informanter skulle förlora känslan av ägandeskap över sina egna kroppar är våld. Detta är en faktor som givetvis inte är begränsad till transpersoner, alla kan bli utsatta för övergrepp. Dock är både det fysiska och psykiska våldet riktat mot transpersoner mer utbrett än mot övriga befolkningen. Enligt en undersökning utförd av Folkhälsomyndigheten (2015) har 19% av alla transpersoner i Sverige blivit utsatt för fysiskt våld och 39% har svarat att de blivit utsatta för psykiskt våld det senaste året (Folkhälsomyndigheten 2015, s. 33f). Enligt *Nationella trygghetsundersökningen* som genomförs av Brottsförebyggande rådet (BRÅ) är det 2,3% av den totala befolkningen i Sverige som blivit utsatta för misshandel under samma tidsspänn (BRÅ 2015, s. 34). Transpersoner löper över åtta gånger så stor risk att bli utsatt för fysiskt våld. Detta lyser igenom bland mina intervjupersoner. Hälften av mina intervjupersoner har blivit utsatta för grovt våld, och de vittnar om hur detta förstärkt känslan av att kroppen inte tillhör dem. Någon annan har tagit makten över den med våld.

Så under mitt andra förhållande började jag komma ut mig lite som queer. Jag tänkte klä mig, bete mig och vara som jag vill. Min kille där misshandlade mig och jag har ingen aning om det var därför eller om det var andra saker, men det hjälpte inte heller. Ju mer jag försökte bli mig själv, desto mer misshandlade han mig – Jack

Då dysforin och självhatet skapas av andras kommentarer, bemötande och förväntningar, samt strukturella könsroller har vissa av mina informanter rent fysiskt försökt fly dessa negativa kommentarer och kränkningar. Detta gör att transpersoner inte kan delta i samhället på samma villkor som övriga befolkningen.

Jag har en känsla för min kropp att den inte ska vara kvinnlig. Det är ju också ett problem, varför ska min kropp vara på ett sätt bara för att jag ska få vara den jag är, det är ju helt skevt men det är de strukturer som vi har. Om någon ser mig kommer de se mina former, de kommer se mig som en kvinna. Det gör ju att jag inte vill träffa folk. Jag har ju typ isolerat mig i två månader, inte träffat folk, inte kunnat vara i skolan – Bim

Att transpersoners kroppar blir könsbestämda på ett felaktigt sätt, att de får utstå våld, kränkningar, att andra människor tar sig makten över deras kroppar driver transpersoner bort från de offentliga rummen. Där blir deras kroppar det som främst definierar dem, någonting som mina informanter vittnar om att de vill bort från till varje pris. I det binära könssystemet blir transpersoner inte bara av med rätten över sina kroppar, utan även rätten att delta i samhället på lika villkor.

5.2 Brist på trygghet

Social trygghet i form av relationer, sammanhang och rum där de känt att de kan uttrycka sig själva har knappt existerat för mina informanter, vilket gjort att de inte haft möjlighet att vara öppna med sina känslor och tankar. Ett exempel på detta är Toms tidigare uttalande kring hur föräldrars bemötande har drivit in en kil mellan dem och att han inte längre kan vända sig till dem för stöd. Detta har lett till att många av dem under en lång tid gömt för omvärlden att de var transpersoner och det förekom ständigt försök att dölja deras identitet under olika perioder i sina liv.

Sen under gymnasiet kompenserade jag med att bli jättefeminin och sa att jag ljugit om vad jag var. Jag tror jag kompenserade för att det var så stort och annorlunda, och jag var så jävla rädd när jag kom till gymnasiet. Jag var livrädd. För jag visste liksom inte om att det fanns människor som kunde bry sig om mig och se mig för den jag var. Så jag tänkte att det var någonting jag måste dölja [...] Jag ville bara vara en tjej, normal som alla andra. Samtidigt som jag bara ville vara mig själv – Jack

Transpersoner faller mellan och går emot de givna kategorierna i det binära könssystemet och blir därför sedda som avvikande. Samhället stannar inte vid att stämpla transpersoner som

avvikande utan vidtar därefter aggressiva åtgärder för att få dem att falla in i ledet, annars upplevs de hota samhällsstrukturer. Enkelt förklarat, på grund av dålig behandling kan det skapas en vilja hos transpersoner att konformera till samhällets normer för att slippa kränkningar och våld (Douglas 1966, s. 48).

Bristen på social trygghet har inte bara skapat en vilja att dölja att de är transpersoner från omvärlden, utan även från dem själva. Det blev en överlevnadsstrategi att förneka den delen av sig själva.

[F]rån det att jag insåg varför jag hade ätstörningen till det att jag ansåg mig själv vara en transperson, det tog mig mer än ett år. För jag började då läsa på och så, men jag hade ändå känslan att jag ville bara vara normal. Jag ville bara leva så som jag gjort innan... Jag ville väl vara cisperson helt enkelt. Så jag förnekade hur jag kände. Så jag uteslöt mig, för jag kände mig inte tillräckligt mycket transperson. Så jag hamnade återigen i kläm – Eli

Transpersoner har ingenstans att vända sig, vilket bidrar till deras utpräglade utsatthet för ätstörningar. Från omvärldens håll möts transpersoner av en total brist på acceptans och ofta våld, och som Elis ovanstående uttalande visar, gör även förnekandet inför sig själv att det kan bli svårt finna stöd inom transcommunityt. Eli, tillsammans med flera andra av mina informanter, har känt att de inte haft tillträde till transcommunityt och därför hamnat i ett socialt limbo. Det cisnormativa samhället får informanterna att må dåligt, men de känner inte att de har tillträde till transcommunityt. De lämnas utan någonstans att vända sig. Genom att inte ha trygga sfärer blir vägen till självacceptans otroligt mycket längre, vilken gör att en målas in i ett hörn där en stänger ute sig själv från sammanhang som annars skulle kunna fungera som stöd. Inte ens psykiatrin har för mina informanter kunnat bli en tillflyktsort där de kunnat få hjälp. Bristen på social trygghet följs alltså upp av en brist på institutionell trygghet. Mina informanter har möts näst intill uteslutande av okunskap, och i vissa fall ren transfobi, från psykiatrin:

Det är ingen som har tagit upp ätstörningar eller transidentitet, även när jag själv har tagit upp det. De har bara ”nänä, du har en massa andra problem”. Så är det fortfarande, för det kommer sekundärt till mina psykiatriska diagnoser. De kan inte se sambandet med att det kanske kommer från att jag är transperson – Jack

Här ser vi en ovilja att acceptera att ätstörningarna kan ha någonting att göra med Jacks transidentitet, vilket blir en del i en process att förneka transpersoners könsidentitet som någonting legitimt. Utöver detta berättar Isaac om den okunskap som finns inom psykiatrin:

Jag minns en gång när jag ringde till sjukvården som personen jag pratade med sa ”ja, det här är ju onormalt” i örat på mig. Det kändes förjävligt så jag vågade inte ringa igen. När jag äntligen vågade ta kontakt igen kollade jag upp HBTQ-certifierade sjukhus, och tänkte att de måste ju veta... De visste ingenting. Så det blev ett jäkla telefonringande där jag sökte stöd och någon att prata med angående de jobbiga känslorna när jag insåg att jag var trans, men ingen satt på kunskap. – Isaac

Dessa två citat visar både på en skrikande okunskap om transpersoners livssituation och en motvilja att respektera och lyssna på transpersoners egna upplevelser. Trots att Jack själv ett flertal gånger försökt öppna upp för att prata om sin transidentitet och sina ätstörningar har det viftats bort som irrelevant. Han berättade senare i intervjun att det till slut var en psykiatriker, som var specialist på just transpersoners situation, som tog till sig av vad han sa. Det var även den psykiatriker som hjälpte till med remiss till könsidentitetsenheten. Personalens kommentar att det skulle vara ”onormalt”, och likaså kommentaren från Toms föräldrar, bidrar till den skambeläggning som transpersoner får erfara. En skambeläggning som även Isaac fått uthärda från sin familj:

Min mor läxade upp mig härom månaden och sa ”om du bara kunde se allting ur mina ögon, Isaac” och kritiserade att hon också mår dåligt av att jag är trans – Isaac

För att återvända till Douglas är det ett sätt från omvärldens sida att lägga ansvaret på varför det anses avvikande på individen (Douglas 1966, s. 49), snarare än de snäva samhällsstrukturer som denna bryter mot. De får själva ansvaret för att bryta det dåliga bemötandet som deras omvärld står för. Kommentarer om att transpersoner gör det svårt för både sig själva och dem runtomkring förstärker känslan av att det är någonting fel hos mina informanter, snarare än hur de bemöts.

5.3 Kontroll genom ätstörningar

Vi har hittills diskuterat vad som lägger grunden till att transpersoner har en predisposition att utveckla ätstörningar. Vi kommer nu fortsätta med faktorer som gör att ätstörningarna får fäste i deras liv.

Det ord som var mest återkommande under alla intervjuer var ”kontroll”. Som jag tog upp i förra avsnittet upplevde mina intervjupersoner att de inte ägde sina kroppar. Att andra, med framgång, hade tagit makt över dem genom kommentarer, kränkningar och våld. Detta leder till en känsla av att de inte hade kontroll över sina liv. Bim beskriver det på följande sätt:

Då handlar det väldigt mycket om att jag inte äger min kropp, den är till för någon annan. [...] Det blir liksom som att jag har ingen kontroll över min kropp, för den finns till för andra. Jag har ju mått väldigt dåligt över att jag gjort saker som jag inte vill, vilket i sig bidrar till negativa tankar om mig själv – Bim

Att ha kontroll över sin livssituation är avgörande för en människas välmående, och här ser vi ett av de många sätt som en brist på kontroll över sitt liv får avsevärda följder på hälsan (Marmot 2006, s. 48). Ätstörningar har blivit ett verktyg att ta tillbaka kontrollen över sina liv på både ett abstrakt plan, att skapa känslan av kontroll, och ett mycket konkret plan nämligen för att påverka hur kroppen blir läst och kodat av människor i sin omgivning. På frågan vad som började ta plats i hens liv först, ätstörningarna eller tankar om att hen inte är cis, svarar Bim följande:

[D]et var känslan till min kropp, och vad den betydde för andra, som var det jobbigaste och det första. Sen så kom ätstörningen som ett försök till kontroll över min kropp och som ett sätt att kunna bestämma vad andra ska uppfatta mig som – Bim

Kroppen, och speciellt vissa kroppsdrag, är könade, och detta ville Bim komma bort från. Genom att förändra kroppen genom ätstört beteende flydde Bim från att omvärlden skulle läsa hen som ett kön hen inte tillhör. Att vissa aspekter av kroppen, vissa former, är mer könade än andra har sin grund i en essentialistisk syn på kön i samhället. Detta upprätthålls av performativt beteende kring kön, där det blir en människas anatomi som bestämmer vilka könsroller denna förväntas leva upp till (Butler 2006, s. xv). Ylvi beskriver också hur det är könade former som ätstörningarna har varit ett verktyg för att undvika.

För jag vill inte ha bröst, jag vill inte ha fett på mina höfter för att det är ”kvinnliga former”, och jag vill inte ha det. Så om jag slutar äta försvinner ju det. Då tolkas jag inte fel. – Ylvi

Målet är att bli sedd som en människa, som ett intellekt, snarare än en kropp. Kroppen kan inte vara en del av identiteten för kroppen har under så lång tid byggts upp till att vara någonting negativt. Kroppen uppfattas som det onda som gör att mina informanter blir lästa som ett kön de

inte tillhör. Tanken om att kroppen skulle kunna bli erkänd som en del av dem som individer på informanternas egna villkor, istället för kroppen är ett ok, är så främmande att kroppen blir någonting som ska gömmas och förstöras (Butler 2004, s. 132). Ätstörningarna blir ett sätt att få bort fokus från kroppen till varje pris.

För att det ska bli lättare att passera, att man ska slippa bli felkönad, slippa att ens kön är i fokus, är det som att man försöker förändra sig för att få bort fokus från kroppen. Det handlar ju om kontroll, men också bristen på kontroll. – Bim

Flera av intervjupersonerna vittnar om att extrem smalhet läses som androgynt. Därför har ätstörningarna blivit ett verktyg för att ta sig dit i hopp om att nå en fristad från könade ideal.

Jag upplever att det är lättare att passera som någonting annat om man är smal. Det är mer androgynt att vara väldigt smal. Det är väl det jag har jagat ibland. Typ David Bowie och så, är ju väldigt smal – Kim

Bim beskriver även hur hen upplevde ätstörningar och undervikt som någonting befriande då det gjorde att omvärldens första tanke i anslutning till hens kropp inte längre handlade om att köna den. Istället blev det fokus på ett sjukdomstillstånd, ett problem.

Jag tror också lite att folk såg min kropp som någonting annat än en kvinnlig kropp. Att det var en kropp avvikande från kvinnligheten och istället såg min kropp som för smal. Det var skönt, att jag fick någonting annat. Nu var det inte fokus på min könstillhörighet, utan på ett problem istället. Det blev också något slags andrum, eller något sorts rum där jag slapp försöka passa in i en mall. – Bim

Undervikt blev någonting eftersträvansvärt främst för intervjupersonerna som identifierade sig som icke-binära, för att deras kroppar inte längre bestämde hur de blev könsbestämda, men tankarna fanns även hos flera av dem som identifierade sig som antingen man eller kvinna. Då många upplevde att det var svårt att uppnå både de manligt och kvinnligt kodade utseendeidealerna blev det androgyna en tillflyktsort där ifrågasättandet av deras könstillhörighet var litet. Detta kan dock orsaka en paradox: Undvikandet av utseendeideal skapade i sin tur andra utseendeideal.

Jag trivs inte i min kropp. Jag har ett ideal, och det är att inte ha former – Bim

På många sätt är det könade utseendenormer som många transpersoner flyr från när de utvecklar ätstörningar, men det leder till utseendenormer även inom trans- och queercommunityt. På samma sätt som Eli uttryckte det i förra avsnittet upplevde mina informanter en oro att inte

uppfattas som ”tillräckligt mycket trans”. Att de även inom rum som ska vara trygga inte får passera som sig själva, utan blir ifrågasatta även där. Det skapas således en exkludering och problematiska skönhetsnormer även inom transcommunityt.

Ätstörningarna har således varit ett verktyg för att förändra kroppen, och jag skulle vilja visa på komplexiteten hos transpersoners upplevelser av ätstörningar. Ätstörningar används som ett verktyg, men målet varierar i vissa fall. Ylvi beskriver att den utlösande faktorn för att tankar och missnöje kring kroppen skulle få fäste, och övergå till ätstörningar, var när Ylvi började bearbeta ett sexuellt övergrepp som skett något år tidigare.

Den sommaren var den värsta i mitt liv för jag insåg att jag fortfarande hade trauma från det. Så dels för att jag ville ha någon kontroll, och dels för att jag ville straffa mig själv. Jag ville inte vara attraktiv liksom, jag ville inte vara vad män stereotypiskt tycker är attraktivt, med stora bröst och så, ville jag absolut inte vara. Jag ville inte att någon skulle titta på mig och tänka ”fan, vad snygg” och ”jag vill ligga med den”. Jag ville inte vara attraktiv för någon igen. Så jag slutade äta – Ylvi

Ylvi beskriver en vilja att straffa sin kropp. Då kroppen blivit negativt associerad, någonting utanför självbilden som orsakat Ylvi smärta blir det en form av hämnd. Kroppen hade gjort Ylvi illa, och därför skulle kroppen straffas. Ylvi lyfter även kontroll i detta citat och vi kan se att det både handlar om den abstrakta känslan av kontroll, att återta kroppen, men även hur ätstörningarna blev ett verktyg för att förändra kroppen på ett målmedvetet sätt. I det här fallet var målet att undvika att vara attraktiv i andras ögon, för att på så sätt undvika ytterligare sexuell våld. Att förändra sig själv eller sitt beteende för att undvika våld är en effekt av ett större förtryck. Om detta var en enskild händelse i samhället hade inte denna förändring, skapad av rädsla, uppstått (Tollin & Törnqvist 2010, s. 57). Denna situation är visserligen inte transspecifik, jag har mött cispersoner som efter övergrepp utvecklat ätstörningar av samma anledning. Det som blir specifikt för transpersoner i detta är att det är ett problem från flera håll. Transpersoners upplevelser av ätstörningar blir mycket komplext för att alla de orsaker som vanligtvis brukar benämnas som utlösande av ätstörningar är närvarande hos transpersoner, men det läggs på ytterligare en massa lager som förvärrar transpersoners situation. Inte nog med att någon så direkt tar kontrollen över ens kropp finns det samhällsliga strukturer, som jag beskrev tidigare,

som långsamt och systematiskt arbetar för att frånta transpersoner kontrollen och ägandeskapet av deras kroppar. Utsattheten blir således dubbel, och likaså faran i det.

Det som informanternas berättelser pekar mot är att det inte är en transidentitet eller kroppen i sig som leder till ätstörningar, utan att det är dysforin. Den dysfori som skapas av omvärlden genom motstånd mot transpersoners rätt till uttryck och varande.

För mig är det väldigt sammanlänkat. Båda är någon slags upplevelse av kroppen. Nu tänker jag kanske inte specifikt könsidentitet utan mer att könsdysfori och ätstörningar är väldigt sammanlänkat. Oftast så påverkar det väldigt mycket, inte bara på ena hållet. Om jag tycker det är jobbigt att gå ut och äta med folk och egentligen inte känner mig så dysforisk kan jag komma hem och allting känns bara fel. Jag tycker det är väldigt snarlika upplevelser. De sitter på samma ställen i kroppen när det känns, och ibland kan det vara lite svårt att veta om det är det ena eller det andra – Tom

I detta avsnitt har vi utforskat vad det är som driver transpersoner till att faktiskt falla in i ätstörningar, och vad som upprätthåller det. Det centrala ordet genom alla intervjuer har varit *kontroll*. Att ta tillbaka kontrollen över sina kroppar och sina liv från en omvärld som våldsamt ryckt det ifrån dem. Det har handlat om att både skapa en abstrakt känsla av kontroll, men även att låta ätstörningarna bli ett verktyg på ett högst målinriktat vis, oftast för att skapa en kropp som slipper könskodade förväntningar kring utseende.

5.4 Ett varande på patriarkala villkor

Jag har bland mina informanternas berättelser funnit många exempel på hur deras varande konstant ställs i relation till patriarkala strukturer, vilket är vad vi kommer utforska i detta avsnitt. Om vi börjar i änden attraktion och relationer är det många av mina informanter som uttryckt en oro för att inte anses åtråvärda och därför inte få den närhet som de vill ha. En oro som får dem att må dåligt, och som försätter dem i skadliga situationer.

Då handlar det väldigt mycket om att jag inte äger min kropp, den är till för någon annan. Också att jag genom [egentligen oönskade sexuella situationer] får en bekräftelse om att min kropp är i alla fall inte så äcklig att ingen skulle vilja knulla med den. – Bim

Att denna oro kan vara en så stark faktor till Bims, och flera andra av mina informanternas, dåliga mående kan vi finna en grund till i patriarkala strukturer kring relationer. Vi får lära oss att största en kan nå i livet är en långvarigt, monogamt förhållande, och att de som inte lever i en

sådan relation har inte lyckats lika bra. Det underliggande budskapet blir att om en inte är åtråvärd har en misslyckats (Tollin & Törnqvist 2005, s. 56). Jack diskuterar även, utifrån hans erfarenhet av att bli bemött både som kvinna och som transman, en aspekt av var denna typ av oro kommer från i just hans fall.

Att vara transperson är för mig samma sak som att vara ful, kodat i min hjärna. Det är konstigt för alla transpersoner bedöms som kvinnor. För att man ska få lov att existera som transperson så ska man vara snygg. De som jag känner som är transkvinnor liksom får alltid höra att ”du är inte snygg nog för att vara kvinna, du kommer aldrig vara en riktig kvinna för att du aldrig är snygg nog”. Alla jag känner som är transmän har ju vuxit upp med att man ska vara snygg, så ska man helt plötsligt göra valet att ”nu är jag man, jag kommer aldrig bli lika snygg som någon annan”. Man har den värderingen med sig hela livet tror jag. Jag tror att så fort man är könsöverskridande så är man liksom en kvinna i andras ögon. Man blir värderad på samma sätt, eller nedvärderad på samma sätt om man ska vara krass. – Jack

Jack sätter här ord på en väldigt intressant sak, transpersoners placering i den patriarkala ordningen. Mina informanter vittnar om hur de alltid ställs i relation till patriarkala ideal ur två aspekter. Den första handlar om hur väl de anses uppfylla det patriarkala idealet av varande, alltså till vilken grad de anses passera som män och därigenom tilldelas makt. Den andra handlar om hur de väl de uppfyller patriarkala förväntningar om att vara till lags, alltså hur åtråvärda de är inför en heterosexuell, manlig blick (Tollin & Törnqvist 2005, s. 71). Följande citat från Kim är ett exempel på hur hen ansågs inte uppfylla idealet för hur en man bör vara (vilket är också var ett ideal hen ville bort från), och hur det tydligt markeras att det är någonting negativt:

En av mina bästa kompisar men han var också väldigt macho och skulle hela tiden påpeka att det var fel på mig. Min mamma brukade jämföra mig med honom och säga saker som ”varför är du inte mer som han?” och ”han får säkert en massa flickvänner”, ”han är en riktig ung man” kunde hon säga. – Kim

Detta visar återigen ett fokus på heterosexuella relationer. Hur det är det finaste och mest eftersträvansvärda och att genom att inte följa könsnormativa beteenden och uttryck bli mindre åtråvärd (Tollin & Törnqvist 2010, s. 58). Jack säger att transpersoner på ett eller annat vis blir bedömda som kvinnor. Den hets som finns kring att vara attraktiv, och att detta är den enda parametern som skulle göra att en är åtråvärd, faller in i patriarkala strukturer. Kvinnor får lära sig att deras högsta mål i livet ska vara att vara attraktiva för män. Det skulle då vara möjligt att transpersoner får utstå en skruvad variation av denna struktur. Transkvinnor som får sin

könstillhörighet ifrågasatt för att de inte bedöms som tillräckligt attraktiva för den heterosexuella cismannen, eller transmän som får sin könstillhörighet ifrågasatt för att de genom att uttrycka sin könsidentitet inte längre behagar den heterosexuella cismannen (Tollin & Törnqvist 2010, s. 64).

Manlighetsnormer och machokultur blir ett problem då de ger vissa personer fördelar över andra. Utöver att maskulina uttryck värderas högre än feminina uttryck är det även en specifik form av maskulinitet som värderas högst av alla. En så kallad hegemonisk maskulinitet. Då den bygger på att vissa personer åtnjuter privilegium på andras bekostnad strävar den efter att upprätthålla ett status quo, att de som sitter på makt fortsätter sitta på makt (Connell 2005, s. 77).

Vi transkillar har det ju lite enklare än transtjejer, för det är ju så i vårt samhälle att om en kille är lite mer feminin är det sämre än om en tjej är lite mer maskulin. – Eli

Även Isaac diskuterar vilka förändringar i privilegium och förtryck han upplevt sen han i högre grad började passera som man.

Sånt bemötande får mig att känna för att gömma mig och jag håller folk på avstånd. Jag tänker att "Hej, det brinner konstant i min vardag, det är nog inte så kul att vara en del av en". [...] Det är också ett av de privilegium jag märkt, när en presenterar sig mer maskulint så ger folk dig mer space. Hade jag varit transfeminin hade jag nog fått mycket mer kommentarer för att det provocerar ju mycket mer i vårt patriarkat. För det finaste och bästa du kan vara i vårt patriarkat är ju en cisman, och bland det värsta du kan vara är en kvinna. – Isaac

En av informanterna återkom genomgående i sin intervju till machokulturen som ett av de största, bakomliggande problemen i sitt liv, där det främst har varit män som utsatt informanten för såväl fysiska som psykiska påhopp. Hen fick en fristad när hen kom ifrån sammanhang som var starkt influerade av manlighetsnormer.

De senaste åren, det kan kanske ha bidragit, har jag umgåtts mest i kvinnodominerade sfärer där det inte är lika aggressiv stämning. Det har bidragit till att jag haft bättre självkänsla på sistone. – Kim

Det som dessa uttalanden kan visa oss är att transhatet och transfobin är patriarkal. Rådande könsnormers patriarkala struktur slår obarmhärtigt mot transpersoner. Oavsett om vi pratar om ciskvinnor eller transpersoner återkommer vi till heterosexuella cismän. Grupper som är underordnade i den patriarkala ordningen ställs alltid i relation till och definieras av gruppen

heterosexuella cismän. I ett patriarkat, som även innefattar en heterosexuell matris, är det heterosexuella cismän som är sitta på makten i genusordningen (Thompson 2001, s. 80). I ett patriarkalt samhälle förlorar transpersoner, och andra marginaliserade grupper, sin position som subjekt. I ett led längre avhumaniseras människor inom de marginaliserade grupperna och anses mindre värda, vilket gör att de behandlas sämre än privilegierade grupper (Thompson 2001, s. 144). Det dikotoma maktförhållande som beskrivits som ”män och kvinnor” kanske mer sanningsenligt skolgårdsaktigt är ”snubbarna mot rubbet” (Pease 2010, s. 96f). Patriarkatet handlar mer om att behålla makthavarna i toppen och hålla undan alla andra som strävar efter samma nivå av makt, snarare än att peka ut en enskild grupp och behålla dess underordnade status.

5.5 När insikten blir en vändpunkt

Vi kommer nu gå över till att diskutera vad som har hjälpt mina informanter att börja närma sig ett liv utan ätstörningar. I intervjuerna har det varit tydligt att det varit betydelsefullt när informanterna har nått insikt och lyckats sätta ord på att de är transpersoner.

Min sämsta period var innan jag fattade att jag var icke-binär men kände att det var någonting, jag kunde inte sätta ord på det. Jag kände det jättestarkt men kunde inte prata med någon om det. Jag kände mig så utanför – Ylvi

Ylvi beskriver hur det var som allra svårast innan den fått orden att beskriva sina könsidentitet. När det bara var ogreppbara känslor av obehag. Var mina informanter har funnit begreppen för att beskriva sig själva har varierat. För just Ylvi var det bloggar, för vissa var det vänner, för Kim var det *Under det rosa täcket* av Nina Björk. Vi kan se vikten av att transpersoner och transfrågor behöver få ta större platsen i offentliga rum, då begreppsligande inför sig själv har varit av stor betydelse för mina informanter. Eli beskriver effekten hans insikt hade så här:

Jag minns att jag stod hemma i köket och så tog jag in händerna och kom åt höftbenen. Jag minns att jag tänkte att ”det ska inte vara några höfter”. Det var som en utväxt som hjärnan reagerar på är någonting främmande. Det var första gången jag insåg att det hade någonting med könsidentiteten att göra. Det var liksom kvinnliga höfter. Jag insåg att det var formerna jag ville bli av med, det var därför jag började träna. Jag kände inte igen mig själv. Jag har en bild i huvudet av hur jag ser ut, och den stämmer inte överens med verkligheten. Det är därför jag försökt banta ned så mycket som möjligt. [...] När jag sedan kom nästa gång till ätstörningsenheten berättade jag mitt fynd, men [psykologen] ville inte godkänna det. För

henne lät det som en ursäkt. Jag vill inte bli smal, det är inte det som det handlar om. Jag vill att hjärnan och kroppen ska ha samklang – Eli

Elis insikt om att hans ätstörningar varit kopplade till könsidentitet blev en vändpunkt. Nu kunde Eli kräva rätt hjälp, även om som citatet visar det fortfarande fanns motstånd från omvärlden. Att inse och sätta ord på sig själva var ett steg mot att ta tillbaka ägandeskapet över sin egen kropp, för det möjliggjorde för informanterna att ta sin rätt i samhället och kräva ett värdigt bemötande från omvärlden. De kunde i ord definiera vad i omvärdens behandling av dem som gjorde dem skada, för att sedan bemöta och ifrågasätta detta (Butler 2004, s. 133).

Det betydde mycket för mig när jag insåg att jag kan definiera mig själv, och vad det betyder. På ett sätt är ätstörningarna som jag fick, och fortfarande har rester av, någonting som någon annan satt där. Det var inte jag som bad om att få dem, och det var inte jag som valde att få dysfori. Dysfori kan en ha oavsett struktur, tror jag, men jag tror att mycket av den dysfori som vi har är hela samhällets dysfori. För även de krav som finns på transpersoner har på sig... Jag menar cispersoner har ju också krav på sig. Du ska vara lång, smal, vit. Det måste upphöra och när vi kan se det som alla andra har placerat på en är det mycket lättare att lyssna på vad en själv tycker egentligen. Så har det varit för mig i alla fall – Isaac

Det Isaac här menar med att ”dysfori kan en ha oavsett struktur” är att kön inte är den enda maktstrukturen där kroppen kan bli ett hinder. Han sätter fingret på hur det är under liknande principer som hur vithetsnormen och rasistiska strukturer gör att vissa berövas på makt, baserat på utseendet av deras kroppar. På samma sätt som mina informanter känt sig dysforiska gentemot sina kroppar på grund av hur de ständigt blir bemötta som ett kön de inte tillhör, kan människor inom andra strukturer uppleva negativa konsekvenser på grund av deras kroppar blir lästa. Dysfori är således inte begränsat till könsmaktsordningen, utan den är samhällelig och kan återfinnas inom fler maktstrukturer.

Insikten är viktig för att kunna motarbeta ätstörningarna, men det är inte allt. Vi har tidigare sett att ätstörningarna målmedvetet använts som ett verktyg för att förändra kroppen. Detta kräver ju en insikt om att kroppen blir läst på ett oönskat sätt av omvärlden. Varför har jag då valt att peka ut *insikt* som någonting så pass avgörande att jag till och med döpt ett avsnitt till det? Jo, för insikten blir avgörande för att kunna börja kräva acceptans.

Sen blev jag tillsammans med en straight kille igen, det var han som blev min sambo, men det visade sig att han... För jag tog upp att jag nog ville byta namn, och han bara "jaja, men kör, är du trans?", "ja jo, troligtvis". Och sen var det okej. Så då hade jag en person som lovade att det var okej, så då kunde jag komma ut för mig själv – Jack

De ätstörda tankarna och beteendena hos mina informanter har minskat i takt med att de möts av större acceptans från sin omvärld, i takt med att de har fått ett erkännande (Butler 2006, s. 133f). Genom att kunna sätta ord på sig själv blir den processen lättare. Vi ser hur två av de större skadliga elementen motas bort; Genom att själva kunna sätta ord och definiera sig själv får de kontroll över sitt varande (Marmot 2004, s. 211) och genom att få ord och begrepp hamnar de inte längre utanför en kategori, de blir en kategori och således inte enbart avvikande (Douglas 1966, s. 205f)

Ätstörningen hade jag kunnat slippa om jag hade fått finnas som den jag är, utan att min kropp skulle motbevisa det. Det fokus som ändå finns på våra kroppar, men vad vi ska äta, hur vi ska träna, vad för kläder vi ska ha, hur stora de kläderna ska vara. Alla de sakerna skapar att det finns olika förväntningar och sätt för hur män och kvinnor ska vara – Bim

Utifrån min informanter verkar det som att sambandet mellan ätstörningar och en transidentitet inte skulle existera om människor blev accepterade från början, utan att deras kroppar skulle leda till att andra bestämde vad och vem de var. Patriarkala strukturer sätter upp ramarna för vilka kön som är acceptabla, och hur dessa kön skall göras (Butler 2006, s. 185). Då det är dessa strukturer som skapar dysforin, för utan dem skulle en kropp bara vara en kropp, är det dessa strukturer som skall motarbetas om vi vill motverka detta samband. Att nå ett samhälle utan könsnormer kan kännas avlägset, men någonting som skulle kunna ligga närmre i tiden är ett samhälle där alla blir bemötta med en grundläggande värdighet.

Jag tror att om jag inte varit i en miljö som varit så styrd av att peka ut på allting de tyckte var fel med mig hade jag nog kunnat komma fram till att, mycket, mycket tidigare, att jag är trans. Bara relationen till min kropp har ju nu förändrats otroligt mycket – Isaac

Som Isaac pekar ut hade en miljö som inte var beroende av att peka ut normbrytande som fel underlättat processen med att nå insikten att en är en transperson. Och då detta är första steget mot att må bättre är det avgörande. Utöver allt jag nämnt hittills, med kommentarer, våld, kränkningar, starkt internaliserade könsnormer och patriarkala strukturer är det en till aspekt som

behöver nämnas för att förklara varför det för många av mina informanter tagit så lång tid att sätta ord på sin könsidentitet: För att transpersoner ständigt blir osynliggjorda.

När någon nämnde att det kunde ha att göra med könsidentitet gjorde jag först motstånd för jag hade aldrig hört talas om transpersoner – Eli

Att Eli aldrig hört talas om transpersoners existens är tyvärr ingenting märkligt. Det nämns sällan även i sammanhang där det borde vara en självklar del, så som skolans sex- och samlevnadsundervisning. Flera av mina informanter trycker på hur viktigt det är med representation i processen att sätta ord på sin identitet.

För att förändra detta behöver typ allt i samhället förändras. Typ media påverkar ju jättemycket hur vi ser på våra kroppar, och representation i media är ju skitviktigt vilket typ inte existerar för transpersoner. Att visa olika kroppar. Även mer information, så samhället blir mer öppet för att det finns mer än det binära. Det behövs så mycket förändringar för att hjälpa folk. – Ylvi

Det är även viktigt för det ger legitimitet åt transpersoners upplevelser (Hall et al. 2013, s. 45). När omvärlden så ofta viftar bort det som någonting irrelevant, fel eller onormalt blir de gångerna där representation finns otroligt betydelsefullt.

Gymnasiet var lite uppbyggande, när jag blev mer självsäker. Jag läste även de första kapitlen i *Under det rosa täcket* i trean på gymnasiet. Jag fick någonting att referera till, att det inte bara är konstiga känslor, att det fanns fler som kände som jag. – Kim

Vi har i det här, det avslutande, avsnittet av resultatredovisningen utforskat vad som är avgörande för att kunna bli fri från ätstörningar, och även vad som kunnat hindra dem från att uppstå från första början. Det stora problemet har varit det patriarkala, binära könssystem som vårt samhälle är ordnat efter. Från början till slut har det varit dessa samhällsstrukturer som tvingat in mina informanter i ett hörn där ätstörningar blir ett desperat försök att må bättre. Det har varit avgörande att finna sammanhang där de haft möjlighet att själva få beskriva sig själva, där deras kön inte är vad som definierar dem, och sedermera mötas av acceptans från omvärlden.

6 Slutdiskussion

Det jag har ämnat att undersöka i denna uppsats är hur vi, utifrån ett queerteoretiskt perspektiv på kön, kan förstå transpersoners upplevelser av ätstörningar, för att förhoppningsvis bidra till en större förståelse om varför ätstörningar är så pass vanligt hos transpersoner som det är. Det jag har slutat upp med är en kronologi. Ett händelseförlopp för hur transpersoner fastnar i ätstörningarnas grepp. Även om mina informanternas berättelser har varierat på många sätt har de levt i ett gemensamt samhälle, och det är i samhällseliga strukturer vi finner vår förklaring.

Så fort mina informanter börjat uppvisa subversivt beteende, börjat utmana könsnormer för att kunna använda sina egna uttryck och finna sin könsidentitet, möts de av ett motstånd från resten av samhället. En utgångspunkt i queer och feministisk teori tillåter oss förstå detta utifrån performativitet, görandet av kön, och utmanandet av könsroller. Informanternas experimenterande med könskodade uttryck ansågs farligt och skulle omedelbart bekämpas, och olika former av våld var ett vanligt verktyg. Ett våld som varit patriarkalt och könsbinärt i sin karaktär. När transpersoners möts av motstånd, brist på acceptans och hat från alla håll och kanter förloras känslan av trygghet. Kroppen blir markerad som det omvärlden huvudsakligen definierar dem efter, och kroppen distanseras ifrån transpersoner. Transpersoner får genomgå en konstant dragkamp om ägandeskapet över sina egna kroppar, en dragkamp som ofta slutar med förlust. I slutändan avhumaniseras transpersoner, blir objekt både inför sig själva och för omgivningen. Objekt som kan behandlas hur som helst. Detta skapar transpersoners predisposition att utveckla ätstörningar. Detta har återfunnits bland mina informanter i form av att de tidigt fått en svårdefinierbar känsla inför den egna kroppen, den har känts främmande och avlägsen.

Först kom den svårgreppbara känslan av att någonting var fel, att det inte fanns någon samstämmighet mellan mina informanternas identitet, hur de såg på sin kropp, hur omvärlden såg på deras kroppar och definierade dem utifrån deras kroppar. De kände att de inte ägde sina kroppar, och detta ledde till att de utvecklade ätstörningar. Mina informanter har saknat en känsla av kontroll över sina liv och sitt fysiska varande, vilket berott på det bemötande de fått som transpersoner. Kroppen har blivit någonting främmande, ett hinder, ett fel. Kroppen blir det som står mellan transpersoner och att få existera i fred, utan kränkningar och våld. Ätstörningar blir

ett medel för att återta kontrollen. I vissa fall har det handlat om att straffa kroppen, som ett maktutövande för att visa att inte bara samhället har makt över den. Ännu vanligare är att ätstörningarna blir ett verktyg för att förändra kroppen, både bland de transmän och ickebinära transpersoner jag intervjuat, att nå en fristad där de blir lästa på samma sätt som de ser sig själva. Ett verktyg för att skapa en samklang mellan sin identitet och hur omvärlden bemöter dem. Det är ett gemensamt maktutövande från samhällets sida, på såväl individ- och gruppnivå som på en institutionell nivå, som strävar efter att ta makten över transpersoners kroppar, då utmanandet av strukturer anses hotfullt då transpersoner ställer sig utanför de givna ramarna inom vårt rådande könssystem. Detta maktutövande består delvis av att vägra transpersoner ett erkännande, ifrågasättande, kränkningar och våld. Det är detta maktutövande och motstånd som skapar dysforin som driver ätstörningarna framåt. Vi hamnar återigen i patriarkala maktstrukturer och det binära könssystemet som de bakomliggande problemen. Dessa två har en konstant pågående interaktion och samverkan, då de upprätthåller och förstärker varandra. Dessa två nät av samhällseliga strukturer är vad som skapar de könade kroppar och ideal som orsakar transpersoners dysfori. Den dysfori som när transpersoners ätstörningar.

För att börja kunna ta sig ut ur den onda spiral som är ätstörningar är det första steget att få orden och begreppen att definiera sin identitet på sina egna villkor. Detta har under mitt arbetes gång visat sig vara det som får det branta stupet att börja plana ut. Genom att få ord att definiera sig själva går det att börja slå tillbaka. Att kräva acceptans. För detta är vad som krävs för att slippa dysforin och de ätstörda tankarna. Av mina informanter är ingen helt och hållet där ännu, och så länge patriarkala maktstrukturer och det binära könssystemet genomsyrar samhället kommer total acceptans vara svår att nå. För det handlar inte bara om acceptans från nära och kära, utan att få legitimitet, att bli erkända som människor från hela samhället. Där har vi ännu en lång bit kvar. Könsstrukturer har gjort allt för att försvåra processen för mina informanter att sätta ord på sig själva. Ett konstant osynliggörande, illegitimerande och motarbetande av transpersoner rätt att existera på samma villkor har behövt övervinnas för att ens kunna beskriva inför sig själva att de är transpersoner.

Det är även en viktig diskussion hur transpersoner placeras inom den patriarkala maktordningen. Det dikotoma maktförhållande som oftast uttrycks vara mellan män och kvinnor rymmer inte de

personer som inte tillhör någon av de kategorierna, men ändå så upplever transpersoner ett patriarkalt förtryck. Detta för att det handlar om en grupp, som sitter på makt på andra gruppers bekostnad, som vill behålla sin status som makthavare och hålla undan alla andra som strävar efter samma nivå av makt, snarare än att peka ut en enskild grupp och behålla dess underordnade status. Transpersoner upplever således även de patriarkalt förtryck, även om de inte riktigt ryms i den traditionella, förenklade, uppställningen av detta maktförhållande. Mina informanter har även vittnat om hur privilegium och förtryck varierat beroende på hur väl de passerat som det patriarkala idealet. Det är olyckligt att det bland mina informanter inte fanns någon transkvinna, då detta hade kunnat bredda just diskussionen om hur privilegium och förtryck varierar för samma person beroende på uttryck. Det har dock varit tydligt i mitt arbete hur mina informanter ständigt ställts i relation till patriarkala strukturer, och att även de av mina informanter som identifierar sig som män ändå blivit bemötta sämre än cismän.

Att ätstörningar är så vanligt hos mina informanter, och utifrån mitt arbete är även min hypotes att samma mönster kan återfinnas bland transpersoner i större utsträckning, handlar om kontroll. Det handlar om hur omvärlden försöker ta kontroll över de som bryter mot samhällsstrukturer, och tvinga dem till konformitet. Det handlar om hur transpersoner försöker ta tillbaka makten över sina kroppar och sina liv. Jag vill avslutningsvis återvända till en av de saker som Bim sagt:

Det är ju också ett problem, varför ska min kropp vara på ett sätt bara för att jag ska få vara den jag är, det är ju helt skevt men det är de strukturer som vi har. – Bim

För utan könsnormer, utan det binära könssystemet, utan patriarkatet är kroppar bara kroppar. Det är inte längre vad som definierar en människa, vad som bestämmer en människas förutsättningar och möjligheter. Om vi vill att transpersoner, och alla andra, ska bli fria från den samhälleliga dysfori som leder dessa människor in i ätstörningar är det vad vi behöver: Ett samhälle där vi alla har samma rättigheter och blir bemötta med samma respekt oavsett könsidentitet.

7 Källförteckning

Ambjörnsson, Fanny (2006). *Vad är queer?*. Stockholm: Natur och Kultur

Atkins, Dawn (1998). *Looking Queer: Body Image and Identity in Lesbian, Bisexual, Gay, and Transgender Communities*. Birmingham: Harrington Park Press

Brottsförebyggande rådet (2016). *Nationella trygghetsundersökningen 2015: Om utsatthet, otrygghet och förtroende*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet

Butler, Judith (2004). *Undoing gender*. New York: Routledge

Butler, Judith (2006). *Gender Trouble*. New York: Routledge

Collins, Patricia Hill (2000). *Black Feminist Thought: Knowledge, Consciousness, and the Politics of Empowerment*. 2. uppl. London: Routledge

Connell, R. W. (2005). *Masculinities*. 2. uppl. Cambridge: Polity Press

Diemer, Elizabeth W., Grant, Julia D., Munn-Chernoff, Melissa A., Patterson, David A., Duncan, Alexis E (2015). Gender Identity, Sexual Orientation, and Eating-Related Pathology in a National Sample of College Students. *Journal of Adolescent Health* 57: 144-149

Douglas, Mary (1966). *Purity and Danger: An Analysis of Concepts of Pollution and Taboo*. London: Routledge

Ehn, Billy & Öberg, Peter. Biografisk intervjumetod. I: Fangen, Katrine & Sallerberg, Ann-Mari (red.) (2011). *Många möjliga metoder*. 1. uppl., 57-69. Lund: Studentlitteratur

Folkhälsomyndigheten (2015). *Hälsan och hälsans bestämningsfaktorer för transpersoner: En rapport om hälsoläget bland transpersoner i Sverige*. Stockholm: Folkhälsomyndigheten

Hall, Stuart, Evans, Jessica, & Nixon, Sean (2013) *Representation*. 2. uppl. London: Sage Publications Ltd

Karlsson, Magnus. Det levda samhället. I: Wästerfors, David & Sjöberg, Katarina (red.) (2008). *Uppdrag: Forskning: konsten att genomföra kvalitativa studier*, 136-161. Malmö: Liber

Lindgren, Sven-Åke. Det teoriutvecklande projektet. I: Wästerfors, David & Sjöberg, Katarina (red.) (2008). *Uppdrag: Forskning: konsten att genomföra kvalitativa studier*, 114-135. Malmö: Liber

Marmot, Michael (2006). *Statussyndromet: Hur vår sociala position påverkar hälsan och livslängden*. Stockholm: Natur och Kultur

Pease, Bob (2010). *Undoing Privilege: Unearned Advantages in a Divided World*. New York: Zed Books Ltd

Thompson, Denise (2001). *Radical Feminism Today*. London: Sage Publications Ltd

Tollin, Katharina & Törnqvist, Maria (2005). *Feministisk teori i rörliga bilder*. 1. uppl. Malmö: Liber

Ålgars, Monica, Alanko, Katarina, Santtila, Pekka & Sandnabba, N. Kenneth (2012). *Disordered Eating and Gender Identity Disorder: A Qualitative Study*. *Eat Disord.* 2012;20:300–311

8 Bilagor

8.1 Intervjuguide

”Det här ska vara en chans för dig att berätta din historia, med fokus på just könsidentitet och ätstörningar”. (Optimalt scenario, om än osannolikt, är att detta är tillräckligt för att få igång samtalet)

Skall täckas in men förväntas korta svar:

Ålder Boendeort (uppväxt)

Sysselsättning Könstillhörighet

Pronomen Klassbakgrund

- När började du sätta ord på din könsidentitet? Hur bemöttes du av din omvärld?
- Hur förhöll du dig till din kropp under din uppväxt?
- När började du få besvär med ätstörningar? Hur bemöttes du av din omvärld? Var i tillfriskningsprocessen är du just nu?
- Hur såg din familjesituation ut? Har du fått stöd och hjälp från dem?
- Nära relationer? Nätverk?
- Vilka händelser, perioder i ditt liv har varit mest betydande när det kommer till din könsidentitet?
- Vilka händelser, perioder i ditt liv har varit mest betydande när det kommer till dina ätstörningar?
- Har du känt att din könsidentitet och din ätstörning påverkat varandra? Hur?
- Har du haft någon kontakt med professionell hjälp? I vilken omfattning?
- Vad tror du att det beror på att transpersoner är överrepresenterade när det kommer till ätstörningar?
- Något särskilt du vill säga?

8.2 Samtyckesformulär

Samtycke till deltagande i studie

Nedan ger du ditt samtycke till att delta i denna intervju som kommer vara till grund för kandidatuppsats i sociologi på Lunds universitet. Syftet med studien är att undersöka transpersoners upplevelser av ätstörningar. Det är undersökarens ansvar att lagra och behandla den insamlade informationen på så sätt att intervjupersonen förblir anonym. Intervjumaterialet kommer att koda så att transkriptionerna inte innehåller information som kan härleda intervjupersonens identitet. Sådan information kommer att lagras separat från intervjumaterialet. Pseudonymer kommer att användas i slutrapporten. Läs igenom detta noggrant och ge ditt medgivande genom att skriva under med din namnteckning längst ned.

Medgivande

- Jag deltar i denna intervju helt frivilligt och har blivit informerad om vad syftet med deltagandet är.
- Jag samtycker till att materialet jag lämnar i intervjun får användas av Jakob Bohman för såväl detta kandidatarbete och eventuell uppföljningsstudie.
- Jag är medveten om att jag när som helst under intervjuns gång kan avbryta vårt deltagande utan att vi behöver förklara varför, och att jag efter genomförd intervju kan inom två veckor dra tillbaka mitt deltagande vilket innebär att materialet inte kommer användas i studien.
- Jag ger mitt medgivande att Jakob Bohman, och enbart Jakob Bohman, lagrar och bearbetar den information som insamlas under intervjun.
- Jag har fått tillfälle att få mina frågor angående studien besvarade innan den påbörjas och vet vem jag ska vända mig till med frågor.
- Jag ger mitt medgivande till att kontaktas igen för eventuella uppföljningsfrågor som kan ha uppkommit efter intervjun.
- Jag har fått information om vilka åtgärder som kommer tas för att bevara anonymitet.
- Jag är medveten om att ingen ersättning utgår.

Ort: Datum: / 2016

Namnteckning:

Namnförtydligande: